

Подвійницька праця вченого на ниві гуманітарних наук сьогодні заслуговує повсюдної уваги і наслідування.

МИРОЛА МУШИННА

/Університет ім.П.Шафарика, Прага, Чехо-
Словаччина/

ВЗАЄМИНИ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА З МИХАЙЛОМ ГРУШЕВСЬКИМ

Майже в усіх радянських працях про В.Гнатюка існує снага протиставити його "революційно-демократичну" діяльність "буржуазно-націоналістичній" діяльності М.Грушевського. В дійсності між цими двома вченими панували зразкова згода і гармонія.

М.Грушевський був професором В.Гнатюка в університеті. Саме під його керівництвом В.Гнатюк написав свої перші студентські наукові праці, він захопив його до фольклористики, він вислав його у перші експедиції на Закарпаття, він був першим рецензентом і опонентом його праць про цей регіон, він дав їм простір для опублікування на сторінках видань НТШ. В.Гнатюк ніколи не приховував свою вдячність Грушевському. Свою першу друковану працю більших розмірів "Етнографічні матеріали з Угорської Русі" він присвятив М.Грушевському і І.Франкові. /Посилаючись на цей факт, радянські гнатюкознавці чомусь пропускають ім'я Грушевського, а твердять, що праця була присвячена лише Франкові/.

Після закінчення Лавівського університету В.Гнатюка було направлено учителем у Самбір. І знов ніхто інший, а М.Грушевський витяг його із цього, тоді захолусного містечка і спровадив його у тодішній центр української науки - Львів. М.Грушевський, який став головою НТШ, восени 1898 р. запропонував Гнатюкові місце постійного секретаря НТШ, зробивши його, таким чином, першим професійним україністом. З того часу В.Гнатюк був "праворучом" М.Грушевського - його найближчим співробітником. І саме на період взаємної співпраці В.Гнатюка з М.Грушевським /1898-1914/ припадає

вершина його опублікованого доробку. При безпосередній підтримці і співпраці з М.Грушевським В.Гнатюк опублікував такі багатотомні видання, як "Етнографічні матеріали з Угорської Русі" /1897-1912/, "Галицько-руські анекдоти" /1898/, "Угро-руські духовні вірші" /1902-1903/, "Галицько-руські народні легенди" /1902-03/, "Знадоба до галицько-руської демонології" /1904-1912/, "Коломийки" /1905-07/, "Гаївки" /1909/, "Народні оповідання про опришків" /1910/, "Похоронні звичаї і обряди" /1912/, "Колядки і щедрівки" /1914/ та багато інших. Ці праці увійшли в золотий фонд українського фольклору. Деякі з них рецензував сам М.Грушевський чи вже перед їх здачею до друку або після виходу у світ. Він часто посилався на них у своїх власних наукових дослідженнях.

З другого боку, В.Гнатюк часто рецензував праці свого вчителя. Разом вони видавали "Літературно-науковий вісник", "Літературно-наукову бібліотеку", разом заснували "Русько-українську видавничу спілку", разом організовували наукові конференції, з'їзди, семінари.

Наприкінці 1904 р. група друзів і прихильників М.Грушевського у Львові /В.Гнатюк, І.Франко, С.Томашівський, І.Кревецький, Д.Коропець/ вирішила відзначити 10-річчя приїзду М.Грушевського до Львова виданням окремого збірника наукових праць різних авторів. За укладення такого збірника взявся В.Гнатюк, і він появився 1906 року під назвою "Науковий збірник, присвячений М.Грушевському". На урочистому святкуванні цього ювілею, що відбулося 25 лютого 1906 р., В.Гнатюк виступив з доповіддю. В одній із статей про ювілей Грушевського він писав: "До перелому і звороту в наших національних відносинах коли не найбільше, то в дуже значній мірі причинився російський українець проф. Михайло Грушевський, що прийшов до нас восени 1894 року на кафедру всесвітньої історії, і то не лише своєю організаторською та науковою діяльністю, але й

своїм непохитним та чистим характером, від якого, як від вітру, відлітала вся полова, все низьке й мерзьке, все безхарактерне й хитке, а коло якого скуплювалося здорове зерно, що вже принесло, а в будучині ще принесе багаті і гарні плоди" /ЛНВ, 33,1906,с.551/.

М.Грушевському закидають, що він безжалісно експлуатував В.Гнатюка, не дбав про його лікування і в кінцевому результаті спричинився до його передчасної смерті. Це теж чергова неправда. Гнатюк захворів від простуди в одній із своїх експедицій. Грушевський кілька разів вислав його на лікування, даючи йому від НТШ відпустку і навіть фінансову допомогу.

Правда, матеріальні та соціальні умови, в яких доводилося працювати В.Гнатюкові в НТШ, були не найкращі, але тут винуватий не М.Грушевський, а тодішні обставини, в яких жило все українське суспільство. Між архівними матеріалами В.Гнатюка можна знайти чимало документів, в яких Гнатюк скаржився на ці обставини. Час від часу він скаржився і на свого шефа М.Грушевського, та це були прості людські скарги хворої людини, інколи цілими місяцями прикованої до ліжка, а не скарги антагонізму та ненависти, як їх намагарться представити деякі дослідники.

Слід сказати, що В.Гнатюк не погоджувався зі всіма політичними кроками М.Грушевського. Спочатку не міг вибачити йому повернення з еміграції до Києва у 1924 р. і нав'язання співпраці з комуністичним урядом. Він вважав, що обіцянки радянської влади про суверенітет України, "большевицьку українізацію" і т.п. є лише тактичним маневром і був переконаний, що Москва не простить Грушевському його політичну діяльність в період революції 1917-1918 рр. і рано чи пізно засудить і знищить його. На жаль, в цьому він не помилився. Сам Гнатюк,наперекір запрошенню Українського радянського уряду і надання йому звання академіка ВУАН, не пішов за прикладом Грушевського і на Східну Україну не виїхав.

Ці часткові непорозуміння між В.Гнатюком і М.Грушевським не мали негативного впливу на їх взаємну повагу, яка тривала до останніх днів життя В.Гнатюка. Про це свідчить поширений некролог М.Грушевського про смерть свого учня, опублікований в київському журналі "Україна" /1926, кн.УІ, с.182-190/. Це, по суті, перша спроба глибшої об'єктивної оцінки життя і творчості В.Гнатюка.

Нове світло на взаємини цих двох учених проливають 62 досі невідомі листи В.Гнатюка до М.Грушевського /1895-1913/, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві в Києві /Фонд 1235, оп.І, од.зб.419/. Листи варті того, щоб їх видати друком, як документ про довгорічну співпрацю та високогуманні взаємини двох найвизначніших представників української науки. Мій син Олесь під час стажування у Києві зробив їх рукописні списки, а їх підготував до друку, але досі не знайшов видавця.

Міжнародна асоціація україністів на своєму першому конгресі у Києві оголосила 1991 рік, на який припадає 125-річчя з дня народження найвизначнішого українського історика, роком Михайла Грушевського. На цей же рік припадає і 120-річчя від народження найвизначнішого українського фольклориста Володимира Гнатюка. Я гадаю, що ці два ювілеї є вдячною нагодою для опублікування взаємного листування цих двох велетнів української науки.

БОГДАН МЕДВІДСЬКИЙ
/Едмонтон, Канада/

НАУКОВИЙ ПРОФІЛЬ В.ГНАТЮКА В "ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОГРАФІЇ" Ф. КОЛЕССИ

У рукописних фондах Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім.М.Т.Рильського АН УРСР знаходиться "Історія української етнографії" Ф.М.Колесси /ф. І4-2-2440/. У цьому рукописі /а радше машинописі/ значну частину, а саме 41 з 538 сторінок присвячено науковій біографії академіка Володимира Михайловича Гнатюка.